

УДК 378.018.8:81'36'373.45-051]:(072)378.4(477.46)УДПУ

ЗМІСТ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНИХ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ ПОСІБНИКАХ УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Бондарук Яна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови та методики її навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
ORCID: 0000-0001-6329-450X
E-mail: ya.bondaruk@udpu.edu.ua

У статті досліджено найбільш поширені завдання і вправи, які зорієнтовані на формування іншомовних граматичних навичок та представлені у навчально-методичних посібниках викладачів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Виокремлено спільні та відмінні характеристики навчального підручника і навчального посібника. Проаналізовано підхід до вправ «презентуй, а потім практикуй» та з'ясовано, що вправи й завдання у навчально-методичних посібниках зорієнтовані на вивчення теоретичного матеріалу через практику: значення окремих речень та дискурсу загалом, вивчення граматики через різні стилі мовлення.

Ключові слова: іншомовна освіта; граматичні навички; навчально-методичні посібники; навчальні підручники; здобувачі вищої освіти; система вправ і завдань; навчання граматики; майбутній учитель англійської мови.

CONTEXT OF FORMING STUDENTS' GRAMMAR SKILLS THROUGH TASKS IN MANUALS OF PAVLO TYCHYNA UMAN STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

Bondaruk Yana, PhD in Pedagogical Science, Associate Professor of English and Methodology Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.
ORCID: 0000-0001-6329-450X
E-mail: ya.bondaruk@udpu.edu.ua

The article deals with the analysis of the basic ways of developing grammar skills of future EFL teachers. It presents the most used set of exercises and tasks oriented to enhance foreign grammar skills and presented in educators' manuals of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University. It presents common and different characteristics of teaching books and educators' manuals of the University. The article analyzes the popular modern approach to teaching grammar "present, then practise". It proves that tasks in manuals aim to help teach grammar theory through practice of some lexical items and idioms, discourse and different styles of English as well.

The aim of the article is to analyze the context of forming students' grammar skills through tasks in manuals of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University; to find the common and different characteristics of teaching books and manuals.

The article indicates the main ideal of manuals that is as following: to supplement or partly substitute the main teaching book; it contains the set of tasks to form chief students' language skills; it has some recommendations for individual studying, refers to students' syllabus and reflects the teaching needs of

the faculty or university. It is proved that the approach "present, then practice" for teaching grammar should be organized in several steps that are clearly presented in educators' manuals: 1) tasks to guess, compare the grammatical structure; 2) tasks to use the grammatical structure in students' prepared speech; 3) writing tasks to practise grammatical structure; 4) tasks to practise grammatical structure on the spot.

The conducted research indicates the importance of teaching grammar for understanding its meaning, finding grammar in discourse and choosing grammatical structures for forming different language styles.

Keywords: *foreign education; grammar skills; manuals; teaching books; students; set of language tasks; teaching grammar; future EFL teacher.*

Стрімкий прогрес сьогодення у сфері науки, техніки й цифрових технологій надзвичайно швидко змінює підходи до навчання майбутніх фахівців різних галузей. У цьому випадку іншомовна освіта зазнає чи не найбільших трансформацій, оскільки багатомовність та перетин різних культур стає звичною нормою повсякденного життя. Такі умови яскраво відображаються в підготовці майбутнього вчителя англійської мови у закладах вищої освіти.

Основна мета навчання іноземної мови у ЗВО має забезпечувати комунікативні наміри студентів. Реалізація такої мети здійснюється засобами змісту базових підручників для навчання іноземної мови. Проте зазначимо, що лише одного підручника, який враховував би індивідуальні особливості здобувачів вищої освіти, їхній рівень знання мови, культурну ідентичність тощо, недостатньо. Нині суттєвим доповненням базового підручника, на нашу думку, мають бути комплекси комунікативно спрямованих завдань і вправ, додатково розроблених науково-педагогічними кадрами закладу вищої освіти для кращого розуміння та засвоєння навчального матеріалу під час вивчення фахових дисциплін на різних етапах навчання.

Попри те, що проблема вивчення добору ефективних вправ і завдань для навчання іноземної мови та упорядкування навчального підручника з іноземної мови не є новою, це питання залишається предметом дослідження багатьох вітчизняних та закордонних учених (Р. Арцишевський, В. Бадер, О. Барановська, Н. Баришніков, В. Беспалько, О. Бігич, Л. Дікінсон, В. Плахотник, В. Редько, Р. Честерфелд та ін.). Однак, на нашу думку, глибшого дослідження потребує вивчення ролі навчально-методичних посібників для формування граматичних навичок майбутніх учителів англійської мови у закладах вищої освіти. Таким чином, мета нашого дослідження полягає в аналізі спільних та відмінних характеристик навчального підручника та навчально-методичного посібника для навчання англійської мови у закладах вищої освіти, а також в аналізі вправ і завдань у навчально-методичних посібниках для формування граматичних навичок, розроблених науково-педагогічними кадрами закладу вищої освіти.

Проте варто пам'ятати, що для навчання іноземної мови, так само як й інших предметів, складно віднайти та дібрати уніфіковану систему вправ для всіх випадків та для навчання різних видів мовленнєвої діяльності. У цьому розрізі вважаємо за доцільне керуватися також «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» [1], у яких чітко прописана спільна основа для розробки навчальних планів з мовної підготовки, типових програм, іспитів, підручників тощо у Європі – діяльнісно-орієнтований підхід [1, с. 24]. За таких умов під час добору та методичної організації вправ і завдань поряд зі специфічними якостями кожного індивіда варто враховувати його когнітивні, емоційні та вольові здібності [13]. А вже

якісний та кількісний склад вправ для кожного окремого рівня володіння іноземною мовою, як зазначає В. Редько [13], залежить від складності мовних і мовленнєвих одиниць та труднощів їхнього засвоєння, які можна визначити лише у процесі експериментальної перевірки. Вагомою частиною такої перевірки, на наш погляд, можна вважати навчально-методичні посібники та рекомендації, які є суттєвим доповненням до основної літератури (навчальні книги, підручники) фахових дисциплін на факультеті іноземних мов.

Аналіз науково-педагогічної та навчально-методичної літератури дозволив нам знайти спільні та розбіжні характеристики навчальних підручників (посібників) з іноземної мови, рекомендованих МОН України, та навчально-методичних посібників з іноземної мови, які укладаються викладачами ЗВО, для вивчення фахових дисциплін на факультеті іноземних мов (табл. 1). Ці характеристики демонструють значення та важливість розроблення і впровадження у навчальний процес здобувачів вищої освіти додаткової навчально-методичної літератури як джерела різноманітних завдань і вправ для вивчення англійської мови.

Таблиця 1

Спільне та відмінне між навчальним підручником, рекомендованим МОН України, та навчально-методичним посібником, підготовленим викладачами ЗВО

Навчальний підручник з іноземної мови, рекомендований МОН України	Навчальний посібник з іноземної мови, підготовлений викладачами ЗВО
<i>Відмінне</i>	
Основа (база) методичного забезпечення навчальної дисципліни	Доповнення або часткова заміна на основі нових методичних підходів певної частини підручника
Затверджується МОН України як нормативне видання	Затверджується на засіданні кафедри або вченої ради факультету (університету) як навчально-методична література
Окреме видання або частина навчально-методичного комплексу дисципліни	Частина навчально-методичного комплексу дисципліни
Розробляється відповідно до Закону України «Про освіту» та загальних стандартів іншомовної освіти	Зорієнтований на потреби факультету (закладу вищої освіти) і його освітніх програм
Розробники керуються рекомендаціями МОН України	Автори дотримуються вимог щодо підготовки навчальної літератури, валідних у ЗВО
<i>Спільне</i>	
Навчальне видання, яке відповідає навчальній програмі й де систематизований виклад навчальної дисципліни	

Цілком зрозуміло, що навчальний підручник – більш широке поняття, на відміну від навчального посібника, підготовленого викладачами певного ЗВО (табл. 1). Навчальний підручник може бути використаний у вивченні навчальної дисципліни різними ЗВО, а вже навчально-методичні посібники, розроблені науково-педагогічними кадрами, використовуються у навчальному процесі певного закладу освіти.

Згідно із ДСТУ 3017:2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення» [11, с. 4–5] та відповідно до змісту низки законів («Про освіту» [7], «Про вищу освіту» [8]) та наказів МОН України ми можемо висновити, що *навчальний підручник з іноземної мови, рекомендований МОН України*, – навчальне видання, що містить систематизований виклад навчальної дисципліни, сукупність вправ і завдань, які

сприяють засвоєнню набутих знань, умінь та навичок, відповідає навчальній програмі дисципліни і має відповідний офіційний наданий гриф. Тоді *навчальним посібником з іноземної мови, підготовленим викладачами ЗВО*, можна вважати навчальне видання, що доповнює або частково замінює навчальний підручник, містить комплекс завдань і вправ, які сприяють засвоєнню набутих знань, умінь та навичок здобувачів вищої освіти, містить також рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів, відповідає навчальній програмі та зорієнтований на навчальні потреби факультету (університету).

Отже, зробимо спробу більш детально проаналізувати систему вправ, яка впливає на формування ключової компетентності здобувачів вищої освіти в усіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, говоріння, письмо), на прикладі змісту навчально-методичних посібників та рекомендацій професорсько-викладацького складу кафедри англійської мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Ми поділяємо думку В. Редька [13] щодо типології вправ та завдань для навчання іншомовного спілкування, яка створена відповідно до компетентнісного, комунікативного, діяльнісного підходів до навчання, а її компоненти враховують індивідуальні потреби кожного індивіда. Так, учений визнає мовні вправи, які покликані сприяти розвитку фонетичних, лексичних, граматичних навичок у здобувачів освіти. Наступною сходинкою вважаються умовно-мовленнєві вправи, які допомагають усвідомити особливості використання мовних одиниць у безпосередніх мовленнєвих актах, для формулювання думки. Мовленнєві вправи використовуються для формування мовленнєвих умінь у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні, письмі. Завершальним етапом вважається добір комунікативних завдань і вправ для спілкування в усній та письмовій формах внаслідок комплексного використання мовних навичок, мовленнєвих умінь і набутих загальнонавчальних компетентностей [12].

Проте запропонована класифікація враховує динаміку поетапного розвитку процесу засвоєння навчального матеріалу, що яскраво продемонстрована у підручниках, зорієнтованих на вивчення іноземної мови у закладах середньої освіти. Вважаємо, що таку послідовність дещо складно визначити у підручниках та посібниках для вивчення англійської мови у закладах вищої освіти, а саме на факультеті іноземних мов. Це пояснюється специфікою викладання фахових дисциплін на кожному етапі навчання (табл. 2) та достатньо високим рівнем володіння англійською мовою у студентів (B2–C1).

Попри таку специфіку, аналіз навчальних планів та навчально-методичної літератури кафедри англійської мови та методики її навчання дозволяє висновити, що для формування окремих мовних навичок на початкових етапах навчання (I–II курси) на факультеті іноземних мов розроблена певна система вправ, яка покращує засвоєння навчального матеріалу з таких фахових дисциплін, як: практична граматики, практична фонетика, практика усного та писемного мовлення (ПУПМ). Умовно-мовленнєві вправи переважають у посібниках з ПУПМ на всіх етапах навчання. Більшість комунікативних завдань та вправ містяться у посібниках з ПУПМ на старших етапах навчання.

Таблиця 2

Навчальні дисципліни, які викладаються англійською мовою викладачами кафедр англійської мови та методики її навчання на факультеті іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

I курс	II курс	III курс	IV курс	Магістратура
<ul style="list-style-type: none"> • ПУПМ; • Практична граматики; • Практична фонетика. 	<ul style="list-style-type: none"> • ПУПМ; • Практична граматики; • Практична фонетика; • Методика навчання англійської мови; • Країнознавство. 	<ul style="list-style-type: none"> • ПУПМ; • Методика навчання англійської мови; • Граматичні проблеми перекладу; • Історія мови; • Аналіз публіцистичного тексту; • Теоретична фонетика. 	<ul style="list-style-type: none"> • ПУПМ; • Методика навчання англійської мови; • Теоретична фонетика. 	<ul style="list-style-type: none"> • ПКМ; • Креативне та академічне письмо; • Методика навчання англійської мови у вищій школі; • Теорія і практика перекладу; • Англійська діалектологія • Практика перекладу з англійської мови; • Вибрані питання теорії і практики перекладу.

Окрім того, достатньо високий рівень володіння англійською мовою студентів факультету іноземних мов, широке коло дисциплін з різним змістовим навантаженням, які викладаються англійською мовою, спричинюють труднощі у чіткому поділі вправ (мовні, умовно-мовленнєві, мовленнєві та комунікативні завдання), запропонованому відомими дослідниками та методистами [9; 10; 13]. Така ситуація, на наш погляд, дозволяє побудувати класифікацію вправ і завдань, яка найбільш повно відповідає меті освітньо-професійних програм закладу вищої освіти і продиктована основними цілями та завданнями кожного заняття зокрема. Вважаємо, що навчання іншомовного спілкування відбувається через систему вправ і завдань, які зорієнтовані на формування граматичних, лексичних, фонетичних навичок, розвиток продуктивних (говоріння та читання) та рецептивних умінь (аудіювання й читання).

У нашому дослідженні ми спробуємо проаналізувати систему вправ і завдань у навчально-методичних посібниках для формування граматичних навичок. Аналіз наукової та навчально-методичної літератури дозволяє висновити, що підхід до формування саме цих навичок в останні роки зазнав найбільших змін. Якщо впродовж багатьох років вивчення граматики вважалося ключовим у процесі засвоєння іноземної мови, то нині підхід до формування граматичних навичок дещо змінився, став більш практичним. Більшість науковців вважають правильним підхід «презентуй (поясни), а потім практикуй» ('present then practice') [4, с. 159]. Іншими словами, важливим є спочатку представити, презентувати, визначити, пояснити, роз'яснити граматичне явище, а вже лиш потім вводити його у практику (рис. 1).

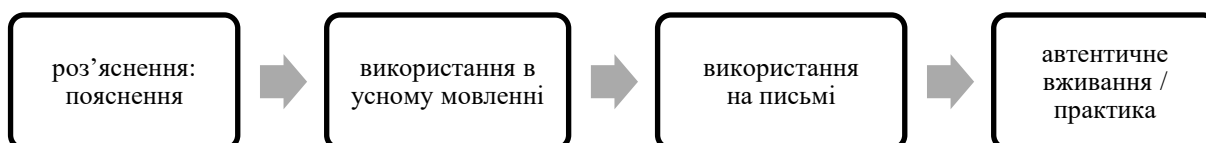

Рис. 1. Модель «презентуй, а потім практикуй» вивчення граматики [4, с. 160]

За умов використання моделі «презентуй, а потім практикуй» для вивчення граматики варто чітко дотримуватися послідовних кроків:

I. Спочатку доцільним є використання вправ на здогадку, аналогію, порівняння для презентації граматичної структури, яка вивчатиметься. Граматики радять витратити не більше двох хвилин на роз'яснення граматичного явища, оскільки 20-хвилинна презентація може викликати непорозуміння та нудьгу на занятті [4, с. 165]. Досить вдалою альтернативою для роз'яснення граматичного матеріалу може бути комплекс завдань і вправ, які допоможуть студентам самостійно або під керівництвом викладача сформулювати правило, визначити граматичну форму, проаналізувати помилки. Такий підхід досить часто практикується викладачами кафедри англійської мови та методики її навчання на заняттях з практичної граматики на I і II курсах навчання [5]:

1. *Read the conversation. Look at the highlighted grammar examples. What are they? / Now read the sentences and choose the correct words in italics. The highlighted grammar examples will help you.*
2. *Fill in the table with the cases of the use of the modal verb CAN analysing the given examples of the sentences. Try to hypothesise rules.*
3. *Analyse errors and try to hypothesise rules [5].*

II. Наступний етап полягає у практиці вживання граматичного явища, пояснення якого вже відбулося – використання в усному мовленні (рис. 1). Студенти практикують вживання граматичного явища в усному мовленні, використовуючи зразок, запропонований викладачем. Цікавим завданням на цьому етапі може бути пошук окремого граматичного явища в автентичному тексті.

Як правило, викладачі пропонують студентам віднайти певну кількість граматичних одиниць у книгах для домашнього читання.

1. *Read the first two chapters of 'Three men in a boat' by Jerome K. Jerome and find ten sentences where the forms of Gerund are used [10].*

III. Студенти виконують письмові завдання, використовуючи вивчені граматичні явища:

1. *Study the following examples and remember the forms of the Infinitive. Make up your own examples according to the given ones*
2. *Open the brackets, using the Indefinite, Continuous, Perfect or Perfect Continuous Infinitive Active.*
3. *Complete the following account with appropriate form of the infinitive [5].*

IV. Автентичне вживання / практика: студенти мають можливість використовувати вивчене граматичне явище у своєму мовленні. Наприклад:

1. *How would you advise someone who wants to conquer procrastination? Do a search on defeating or overcoming a procrastination. Read an article and prepare some advice. Report your suggestions to the class. Use as many as possible different forms of the Infinitive.*
2. *Answer the questions with your own information. Use the appropriate form of the Subjunctive Mood [5].*

Варто зазначити, що проблема вивчення граматики сучасної англійської мови викликає певні суперечки у наукових колах. Як зауважує Т. Хедж, за останні 25 років вивчення граматики за допомогою детального аналізу нескінченної кількості правил

трансформувалося у розвиток граматичних навичок, які необхідні для розуміння значення (grammar as meaning), дискурсу (grammar in discourse) та стилю висловлювання (grammar and style) [2, с. 152–153].

На заняттях з дисципліни «Практична граматики» (I–II курси) викладачі намагаються добирати систему вправ та завдань, які допомагають студентам зрозуміти особливості вживання окремих граматичних явищ. Так, яскравими прикладами вивчення граматики з погляду значення можуть бути завдання, запропоновані під час вивчення теми модальності:

1. Complete these sentences using the modal verbs *can/could* or *to be able to*. Sometimes it is possible to use *either*; sometimes only *to be able to* is possible.
2. Fill in the gaps using the verb *must* or the expression *to have to* followed by the appropriate infinitive to express the obligation.
3. Translate the following sentences into English using *must*, *may*, *evidently*, *probably*, *to be sure* to express supposition [5].

Не менш важливим є вивчення граматичних явищ для розуміння цілого дискурсу, а не окремих речень чи висловлювань. У цьому випадку звичні правила не діють, значення окремих граматичних явищ набувають іншої форми у розмовному, науковому, публіцистичному та інших стилях. Зазначимо, що вивчення граматичних явищ у розрізі побудови дискурсу не вивчається в межах однієї дисципліни чи курсу. Окремі вправи та завдання, розроблені викладачами, виконуються з метою формування навичок письма та говоріння. У праці «Розмовна граматики англійської мови» Г. Ліча та Дж. Свартвіка [3] пропонується шість способів, за допомогою яких можна об'єднати окремі речення в усний чи письмовий дискурс:

1. Слова-зв'язки: на заняттях з практики усного та писемного мовлення, практичного курсу англійської мови, практичної граматики студентам пропонується використовувати окремі сталі вирази в усному та писемному мовленні для оформлення початку висловлювання (*n-d, to begin with, well*), для зміни теми висловлювання (*n-d, by the way, incidentally*), переліку (*moreover, to begin with, furthermore*), підсумовування (*n-d, to crown it all, to cut a long story short*) та ін.

2. Зв'язні конструкції: до таких конструкцій переважно відносять сполучники, які допомагають об'єднати складні речення (*and, or, of, because, however* та ін.). Значна увага вищезазначеним конструкціям приділяється на заняттях з практичної граматики на I та II курсах навчання. Ці сполучники є невід'ємною частиною граматичного матеріалу про випадки вживання умовного способу дієслова, безособових форм дієслова та ін. Студентам пропонується виконати завдання на переклад, заповнення пропусків або усне висловлювання, де від правильного вживання сполучника залежить значення та функція окремої граматичної структури чи явища.

3. Зв'язки загального значення: як правило, до таких слів відносять звороти з безособовими формами дієслова. Для прикладу, значна увага акцентується на прислівникові *too* під час вивчення теми синтаксичних функцій дієслова. Студентам пропонують виконати завдання на правильний порядок слів у реченні, де від позиції прислівника залежить значення цілого речення.

4. Заміна та упушення: використання займенників замість іменників чи упушення дієслова в реченні, щоб уникнути повторів.

5. Презентація інформації, увага: частина вправ та завдань покликана показати

можливий незвичний порядок слів у реченні для акцентування уваги на окремих словах.

6. Порядок та акцент: деякі вправи мають на меті показати можливі варіанти акценту на реченні чи слові. У цьому випадку більшість вправ пов'язана з використанням займенника *it* у різних варіантах у реченні. Під час вивчення синтаксичних функцій інфінітива та герундія студентам пропонується низка вправ із використанням займенника *it* [5].

1. Open the brackets using the appropriate form of the Gerund (Infinitive). Analyze the syntactic functions of the Verbal. Draw your attention to the place of IT in the sentence [5].

Отже, така система вправ та завдань, яка зорієнтована на вивчення граматики через дискурс (усний та письмовий), допомагає глибше зрозуміти певні граматичні явища та впевненіше використовувати їх у мовленні. Проте у цьому випадку слід пам'ятати, що такий підхід – це скоріше виняток із правил, ніж традиційний спосіб використання тієї чи іншої граматичної структури.

З'ясувавши доцільність вивчення граматики через значення окремих речень та дискурсу загалом, вважаємо за необхідне зауважити про важливість вивчення граматики через стилі мовлення (формальний і неформальний, діловий, повсякденний, літературний та ін.). Г. Ліч та Дж. Свартвік [2] вважають, що вивчення стилів мовлення має бути не лише частиною вправ для формування лексичних, а й граматичних навичок. Завдання такого типу зорієнтовані на розрізнення стилів та правильність вживання тієї чи іншої граматичної конструкції (скорочені форми дієслова, порядок слів у реченні й т. ін.).

Варто зазначити, що проведений нами аналіз навчально-методичних посібників з дисциплін кафедри англійської мови та методики її навчання засвідчив певну аналогічність у доборі системи вправ та завдань, яку пропонують вітчизняні та закордонні методисти [2; 3; 13]. Окрім того, проаналізована система вправ і завдань для розвитку граматичних навичок, яка розробляється науково-педагогічними кадрами закладу вищої освіти (у нашому випадку викладачами Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини) у навчальних посібниках, демонструє значні зміни у підході до формування іншомовних граматичних навичок: відхід від «сухих» правил до практичного застосування граматичних знань через призму цікавих і творчих завдань. Проведене дослідження не є вичерпним, перспективи подальших розвідок вбачаємо у можливості аналізу вправ на розвиток рецептивних і продуктивних умінь у навчально-методичних посібниках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>.
2. Leech G. N. and Svartvik J. A Communicative Grammar of English. London: Longman, 1975. 304 p.
3. Lewis M. The Lexical Approach. Heinle, 1993. 200 p.
4. Walsh K. The importance of writing skills: Online tools to encourage success. 2010. URL: <http://www.emergingedtech.com/2010/11/the-importance-of-writing-skills-online-tools-to-encourage-success/>
5. Бондарук Я. В., Слободяник О. О. Методичні рекомендації для домашнього читання за романом S.Milligan "It Ends With Magic..." для студентів спеціальності «Англійська мова» факультетів іноземних мов вищих закладів освіти (видання 2-ге, доповн. та переробл.). Умань, 2016.
6. Деркач С. П. Методичні рекомендації для домашнього читання за повістю Джерома К. Джерома

- «Трое у човні (якщо не рахувати собаки)» для студентів спеціальності «Англійська мова» факультетів іноземних мов вищих закладів освіти. Умань, 2012.
7. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38, Ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
 8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39, Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
 9. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / кол. авторів під кер. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2002.
 10. Методика обучения иностранным языкам в начальной и основной общеобразовательной школе: Учебное пособие для студентов педагогических колледжей / под ред. В. М. Филатова. Ростов-на-Дону, 2004.
 11. Національний стандарт України. Видання. Основні види. Терміни та визначення: інформація та документація. ДСТУ 3017:2015. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016.
 12. Постоленко І. С., Слободяник О. О. Listening: навч. посіб. Умань: ВПЦ «Візаві», 2016.
 13. Редько В. Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2017. 628 с.

REFERENCES

1. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>
2. Leech, G. N. and Svartvik, J. (1975). *A Communicative Grammar of English*. London: Longman.
3. Lewis, M. (1993). *The Lexical Approach*. Heinle.
4. Walsh, K. (2010). The importance of writing skills: Online tools to encourage success. URL: <http://www.emergingedtech.com/2010/11/the-importance-of-writing-skills-online-tools-to-encourage-success/>
5. Bondaruk, Ya. V., Slobodianuk, O. O. (2016). *Metodychni rekomendatsii dlia domashnoho chytannia za romanom S. Milligan "It Ends With Magic..." dlia studentiv spetsialnosti "Anhliiska mova" fakultetiv inozemnykh mov vyshchykh zakladiv osvity. Uman [in Ukrainian]*.
6. Derkach, S. P. (2012). *Metodychni rekomendatsii dlia domashnoho chytannia za povistiu Dzheroma K. Dzheroma "Troie u chovni (iakshcho ne rakhuvaty sobaky)" dlia studentiv spetsialnosti "Anhliiska mova" fakultetiv inozemnykh mov vyshchykh zakladiv osvity. Uman [in Ukrainian]*.
7. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady, 37–38, art. 2004*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
8. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady, 38–39, art. 380*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
9. *Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh*. S. Yu. Nikolaieva (Ed.) et al. (2002). K.: Lenvit [in Ukrainian].
10. *Metodyka obuchenia ynostrannym yazykam v nachalnoi y osnovnoi obshcheobrazovatelnoi shkole*. (2004). V. M. Fylatova (Ed.). Rostov-na-Donu [in Russian].
11. DСТU 3017:2015. (2016). *Natsionalnyi standart Ukrainy. Vydannia. Osnovni vydy. Terminy ta vyznachennia: informatsiia ta dokumentatsiia*. Kyiv: DP "UkrNDNTs" [in Ukrainian].
12. Postolenko, I. S., Slobodanyk, O. O. (2016). *Listening*. Uman: VPTs "Vizavi" [in Ukrainian].
13. Redko, V. H. (2017). *Konstruiuvannia zmistu shkilnykh pidruchnykiv z inozemnykh mov: teoriia i praktyka*. K.: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].